

SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ (MÜLKİYE) ANILARIM

4 Aralık 1981 Cuma - Ankara
Prof. Fehmi YAVUZ

Mülkiye'ye 1934 yılında girdim. O günlerde Mülkiye üç yıldır. 1937'de, Mali Şubeden mezun oldum. Dr. yapmak üzere Maliye Bakanlığı Almanya'ya gönderdi. İkinci Dünya Savaşının başlarında Dr.yı tamamlamadan yurda döndüm. İki yıl askerlik yaptım. Bir yıl da Maliye Bakanlığında çalıştıktan sonra, 1942'de Mülkiye'ye, iktisat ve Maliye Asistanı olarak girdim. O günden bu yana, çok önemsiz ayrılmalar dışında, 39 yıldan beri öğretim kadrosundayım. 15 Mart 1982'de emekli olacağım. Emekliliğimin YÖK ile bir ilişkisi yok. Bu kanun çıkmasa da emekliliğimi bekliyordum.

Anılarımı şu sıraya göre dile getirmek istiyorum :

- 1 — Mülkiye Ankara'da,
- 2 — Nasıl Şehirci oldum?
- 3 — Ankara Üniversitesinin bir Fakültesi oluyoruz,
- 4 — Yüzüncü Yıl Kutlaması,
- 5 — Mülkiye'yi Yüksek Okul yapma girişimi,
- 6 — 29 Nisan 1960 olayı,
- 7 — Bir kaç öğüt.

1 — *Mülkiye Ankara'da :*

Mülkiye'nin ilk iki yılını İstanbul'da okudum. 1936-1937 yılı başında Mülkiye Ankara'ya nakledildi. Ankara'nın ilk mezunları arasındayım. Ben tatil için gittiğim Isparta'dan, doğru Ankara'ya gelmişim. Bu nedenle Haydarpaşa Garında yapılan yolcu etme (uğurlama) törenini görmedim. Ne var ki, bu törenin yankıları uzunca bir süre dillerde dolaştı.

Örneğin, kimi arkadaşlar : "Haydarpaşa'da, yolcu etme töreni ile birlikte, gömme (defin) töreni de yapılmıştır." gibi lâflar ediyordu.

Ben bu görüşe katılmadım. Tartışmalarda hep olumlu yöndeki görüşleri benimsiyordum. Kısaca, nedenini açıklayayım :

Öğretim üyelerimizin hemen tümü bizde ek görevli olarak çalışıyordu. Hiçbir öğretim üyesinin çalışma odası yoktu. Okulun kütüphanesi, kütüphane memuru yoktu. Bir odanın kapısına *Kütüphane* levhası koymuşlar, içerde birkaç dolap var; odanın anahtarı son sınıftan bir ağabeyin cebinde. Akşam yemeklerinden sonra, tatil günleri birkaç arkadaşı ile oraya girer, içerden kapıyı kilitlerler, ne yaptıklarını da bilmezdik...

Okulun yayını yoktur, dergisi yoktur, ders kitabı yoktur, eski harflerle yazılmış ders notlarını, ders yılı başında, bizden önceki arkadaşlardan alır, aramızda paylaşır, çoğaltırdık. Bunun aramızdaki adı *Beş Parmak Matbaası* idi. Gecenin geç saatında okula geldiğinde, dersliklerde not çoğaltan arkadaşlara uğrayıp, iyi geceler dileyenler, çoğunlukla "Yaz İbn-i Nasir'in Kölesi, Yaz" demeyi de ihmal etmezlerdi. Anımsadığıma göre, kitabı olan tek hocamız Maliyecî İbrahim Fazıl Pelin'di.

İşte, Haydarpaşa'da gömme töreni de yapılan Mülkiye buydu. Bütün bunların üstünde Mülkiye İstanbul'un, Tevfik Fikret'in deyimi ile, köhne Bizans'ın yozlaştırıcı havasından uzaklaşarak, Anadolu gerçeğini görme olanağı veren bir yere geliyordu.

Mülkiye'nin çok yaygın olan ünü nereden gelmekteydi? Bir kere çetin sınavlarla kırk kişi alıyordu. Biz kırkların sonuyuz. 1935-36 ders yılında bu rakam 110'a çıktı. Fuat Ağralı "Malmüdürleri de Mülkiyeli olacak" diyormuş. Maliye hesabına her yıl 70 kişi fazla almağa başladılar.

İkinci olarak, Okul yatılıdır. Elbise, palto veriliyor. Yemekler bol, çeşitli ve besleyici...

O günlerde birçok yüksek öğretim kurumunun kapısı lise mezunlarına ardına kadar açıktır. Hukuk Fakülteleri orta okul mezunlarını sınavla almaktadır. Teknik Üniversite, o günkü adıyla, Mühendis Mekteb-i Alisi bile orta okul mezunlarını sınavla alıyor.

Özetle, Mülkiye yıllar boyu kırk öğrenci almakla nicelik sorununu, sıkı, çetin, sınavlar yapmakla nitelik sorununu büyük ölçüde çözmüştü, diyeceğiz. Bunlara yatılılığı, bakımı da etkileyelim. Bakıma bir örnek vereyim :

Yazın Pendik'te askerlik kampı yapılırdı. Başka yüksek okullardan katılan öğrenciler, ellerinde tabakla, kantin önünde, parasını

ödeyerek, yemek almak için, kuyrukta sıra beklerken, biz denize girer, duşumuzu aldıktan sonra, beyaz muşamba örtülü masalarda, ayrı tabaktan yemeklerimizi yer, ayrı bardaklardan Kavacık suyu içerdik.

Şimdi Ankara'ya gelelim.. Birkaç hocamız bizimle Ankara'ya geldi. Yine birkaç hocamız İstanbul'daki işini, görevini bırakmadan, Ankara'ya, dersine gelip-gitti. Adlarını söylemiyeyim. Ankara'ya geldikten sonra, tam görevli ya da ek görevli çok değerli hocalara kavuştu Mülkiye. Kariyer kavramı Mülkiye'ye Ankara'da girmiştir. İlk asistan Ankara'da alındı. Öğrenci, ders kitaplarına kavuştukça, Beş Parmak Matbaası işletmekten kurtuldu, hafızlık dönemi, büyük ölçüde, arkada kalmıştı.

Kütüphanemiz açıldı ve hızla gelişti. Yaklaşık kırk yıldan beri dergimiz çıkıyor. Fakültenin yayınladığı kitap sayısı beşyüze yaklaştı. Dergi sayısı da 66'yı bulmuştur. Basın ve Yayın Yüksek Okulumuzda bir matbaa var. Bu okulda çalışan uzmanların, öğrencilerin hazırladığı filimler yurt içinde ve dışında katıldıkları yarışmalarda derece kazanıyorlar.

İşte 1936 Sonbaharında, Haydarpaşa Garında gömme töreni ile, yolcu etme töreni birlikte yapılan Mülkiye, kitap, yayın, kütüphane.. açılardan bu durumda, öteki yönlerden yeri geldikçe kısa-kısa söz etmeğe çalışacağım.

Mülkiye, İstanbul'da kalsaydı gelişmeler ne yönde olurdu? konusunda spekülasyon yapmak istemiyorum. Olaylar Mülkiye'nin ölmediğini, ölmeyeceğini, her dönemde varlığını duyurduğunu kanıtlamaya yetip artıyor, demekle yetiniyorum.

2 — Nasıl Şehirci Oldum?

Mülkiye'nin ilk Şehircilik Profesörü, Batı Berlin Belediye Başkanı iken 1953'de ölen Ernst Reuter'dir. Bunun öyküsünü SBF Dergisi Cilt XXIII, Eylül 1968 No. 3'de yayınlanan uzun bir yazımda dile getirmiş bulunuyorum. (sayfa 133-192) Bu makalem Batı Berlin Senatosu Erns Reuter in der Türkei adlı bir kitapçık halinde yayınladı. Ayrıntıya girmeden, kendi açımdan konuyu ele alacağım.

Mülkiye'ye İktisat ve Maliye asistanı olarak girdiğimi söyledim. Şehirciliğe atlamam şöyle oldu : Reuter'in bir makalesinin çevrilmesi nedeni ile, kendisi ile sıkı işbirliği yapmıştım. Reuter'in asistanı, doçenti, tercümanı, mütercimi yoktu. Biz ise üç arkadaş birden İktisat ve Maliye Asistanı olarak girmiştik. Üstelik okulda İktisat ve Maliye

okutan, tam görevli, ek görevli hoca sayısı da oldukça kabarıktı. Şehircilik ve Belediye Maliyesi okutan Reuter ise yapayalnızdı.

Bir buluşmamızda, kendisine birlikte çalışmayı düşündüğümü söyledim. Çok iyi karşıladı. "Transfer için hemen girişimde bulun" dedi. Müdürümüz Ali Fuat Başgil idi. O da çok olumlu karşıladı ve transfer işleri kısa sürede gerçekleşti. O zaman böyle işler uzun boylu komisyon çalışması ve kararı, yazışma filan da gerektirmiyordu. Ben ne lisans düzeyinde, ne de doktora için gittiğim Almanya'da, bir saat olsun Şehircilik dersi görmemiş ve izlememiştim. Üstelik konu da Mülkiye ve Türkiyemiz için yeni idi. Yaptığım işin, aldığım kararın serüvenlik payının çok yüksek olduğunu biliyordum. Bu maceraya neden atıldığımı şöyle özetleyebilirim :

— Reuter mühendis ve mimar değildi. Şehirciliği sosyo-ekonomik açıdan ele alıyor ve okutuyordu. Bu durum benim gördüğüm eğitime çok aykırı sayılmazdı.

— Reuter yalnızdı. Bu maya tutarsa önüm açıktı.

— Şimdi bence çok daha önemli olan temel nedene geliyorum :

Ben 1928-1931 yıllarında köy öğretmenliği yaptım. Babam da uzun yıllar köylerde başöğretmen ve öğretmen olarak çalışmıştı, hâlâ da bu görevlerden birinde idi. Köy öğretmenliğini bırakıp liseye gittim, Mülkiyeyi bitirdim; iki yıl Almanya'da kaldım; iki yıl askerlik yaptım. Hangi ortamda ve koşullar içinde olursam olayım, köy-köylü konularına ve de sorunlarına karşı duyduğum ilgi gevşemedi, belki durmadan güçlendi. Şehircilik asistanı olmağa karar verdiğim günler :

— "Bu ülkede köy-köylü konularına ilgi göstermeden, eğilmeden yapılacak şehircilik çalışmaları eksik ve aksak kalır"

varsayımını kesinlikle benimsemiştim. Olayların bu kanımı ne ölçüde doğruladığı yargısını sizlere ve de konu ile ilgilenenlere bırakıyorum.

Son sınıfta *Türk Köylüsünün İrfan Durumu* başlıklı bir diploma tezi hazırlamıştım. Doçentlik tezimin başlığı *Köy İdarelerimizin Maliyesi*'dir. Kürsü arkadaşlarım Köy sorunlarına gereken ağırlığı verdiler, bugün de veriyorlar. Toplum kalkınması çalışmalarına, pilot bölge seminerlerine yoğun biçimde katıldık. İskân ve Şehircilik Haftası Konferanslarında köy konularına, ülke çapındaki dengesiz yerleşmeye, kentleşmeye; kıyı yağması, değerli tarım topraklarının korunması sorunlarına... gereken ağırlık verildi.

Profesörlükle ilgili anılarımı da özetleyeyim : 1952'de *Ankara'nın İmarı ve Şehirciliğimiz* adlı takdim tezini, jüri yeterli bulmayarak, oybirliğiyle reddetti. 1953'de yayımlanan *Şehircilik* Ders Kitabı ile Profesör oldum. Ders notlarına dipnot, dizin, kaynakça.. ekleyerek bu yapıtı ortaya koymuştum. Jüri onu yeterli buldu. Ankara'nın İmarı ve Şehirciliğimiz kitabı gerçek bir araştırma ürünü, ülkemizde bu alanda yapılmış ilk monografik çalışma idi. Jüriye, jüriye dil uzatmağa hakkımız yok, deyip geçelim. Sonradan biz de sayısı belki 100'ü bulan Dr. ve Doçentlik jürilerine katıldık.

3 — Ankara Üniversitesinin Bir Fakültesi Oluyoruz :

Bu konuda gösterilen çabaları, karşı çıkmaları, kanunun neler getirdiğini sayıp dökmek istemiyorum. Elimde "*Siyasal Bilgiler Okulu Hakkında Muhtıra*" başlıklı bir belge var. Onda Fakülte olma isteğimizin nedenleri açıklanıyor. 4 Aralık konuşmalarının birçoğunda bu konuyu Dekanlar ve de yaşlı Mülkiyeliler (isterseniz Mülkiyeli ağabeylerimiz diyelim, şimdi ben de onlardan biriyim) ayrıntısı ile dile getirmişlerdir. Ben yalnız Şükrü Saracoğlu ile aramda geçen bir olaya değinmekle yetineceğim.

Hükümetteki, Meclisteki Mülkiyelilerle toplantılar düzenleyip, olup bitenleri değerlendiriyor, daha neler yapılması gerektiğini zaman zaman tartışıyorduk. Saracoğlu'nun bulunduğu bir toplantıda ben, herkesin duyacağı kadar yüksek sesle :

"Liseyi bitiren bir gencin yakınları bana, sen bu işlerin içindesin, çocuğumuzu Hukuk Fakültesine, ya da Mülkiyeye göndermek konusunda sallantıdayız; hangisini uygun bulursun? diye sorsa, ben Hukuka gönderin biçiminde yanıt veririm" demiştim.

Fakülte olma işi sonuçlandıktan sonra, Gar Gazinosunda yemekli bir toplantı düzenlendi. Konuşmalar yapıldı.. Şükrü Saracoğlu yerinden kalkarak, oturduğum sandalyanın arkasına geldi; ellerini omuzuma koyduktan sonra, kulağıma :

"Nasil? şimdi yine çocuğunuzu Mülkiye değil, Hukuka gönderin der misin?" dedi. Ben de "Yok artık, o günler geride kaldı" dedim.

4 — Yüzüncü Yıl Kutlaması :

Mülkiye 1859'da kurulmuş. 1959'da 100. yıl dönümü kutlamaları yapılırken ben Dekandım. Bu konuda da son 20 yılın 4 Aralık kutlama törenlerinde ayrıntılı konuşmalar yapılmıştır. Ben kısa kısa birkaç girişimimizi anımsatmakla yetineceğim.

— Yüzüncü Yıldönümü pulları çıkarıldı. PTT görevlileri Fakülte'de 4 Aralık Damgası vurdular.

— SBF Sigarası yaptırıldı.

— Eisenhower'e fahri doktorluk verildi.

— Yaşamakta olan ve de kısa bir süre için de olsa, Mülkiye'de ders vermiş olan herkes, nerede olursa olsun törene çağrıldı.

Mülkiye'de ders okutmamakla birlikte, törene çağırdığımız bir görevliden söz etmeden geçemeyeceğim. Uzun yıllar, o zamanki deyimle serhademelik yapmış olan *Mustafa Keçeli* birkaç yıl önce emekli olup, memleketi Çemişgezek'e gitmişti. Çağrımıza uydu ve Ankara'ya geldi.

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Konferans Salonunda yapılan törene katılanları o karşılıyor (bir bakıma baş teşrifatçılık yapıyor) selâmlıyordu. Kendisi görevde iken Mülkiyede okuyanların ve de okutanların hemen tümünü adı ile sanı ile tanıyor ve pek çoğu ile kucaklaşıyordu. Doçent iken, yüksek okul döneminde, iki yıl kadar müdür muavinliği ve Mustafa Keçeli ile yakın işbirliği de yapmışım. Sorumluluk duygusu, görev bilinci bakımından pek çoklarımıza örnek olacağına kesinlikle inandığım, Mustafa Efendi hem bizleri mutlu kıldı, hem de unutulmamış olmanın sevincini bol bol tattı.

100. Yılda yapılanlar arasında kalıcılık bakımından en önemlisi bence, sayısı 40'ı aşan *100. yıl yayın dizisidir*. Bardaklar kırılabilir, sigaralar duman olabilir; pullar albümlerdeki yerini alabilir; duygusallığı üstün olan törenler, karşılaşmalar, kucaklaşıp ağlaşmalar... küllenebilir. Kitaplardan ise yeri geldikçe bugün de yararlanıyoruz, gelecek kuşaklar da yararlanacak.

Kitapları basabilmek için açtığımız bağış kampanyasına ilk ağızda Merkez Bankası Genel Müdürü 25.000, Ziraat Bankası Genel Müdürü 25.000 TL. verdiler. Bir bankanın genel müdürünü birkaç arkadaşla ziyarete gitmiştik. Genel Müdür pek istekli görünmedi. Ayrılmadan ben şöyle dedim :

"Bir-iki gün içinde verebileceğin paranın tutarını bildireceğine kesin kes inanıyorum. Biz bu çağrımızı bir mektupla da ulaştırabilir-dik. Buraya kadar gelmemiz, konunun önemini yeterince anlatmıyor mu?"

Gerçekten birkaç gün sonra bu arkadaş, 10.000 TL'nin, belli bir bankada bu amaçla açılan hesaba yatırıldığını telefonla bildirdi.

5 — Mülkiye'yi Yüksek Okul Yapma Girişimi :

Demokrat Parti iktidarı 1954'den sonra halkın, özellikle aydın kişinin sevgisini, sempatisini saygısını adım, adım yitirmeye başladı. Ben 1953-1955 yıllarında Londra'da idim. Sonradan gelenlerle bu konuyu ara sıra tartışıyorduk. Ben Demokrat Partiden hala birşeyler beklenebileceği görüşünü savunuyordum. Yeni gelenler ise: "işler çok değişti; senin bıraktığın Demokrat Parti iktidarı hızla geriliyor" diyorlardı. Bu görüşte olanlara, yurda döndükten sonra ben de katıldım.

Dekanlığım sırasında, o zamanki Milli Eğitim Bakanı Atıf Benderlioğlu'nun Makam odasında geçen bir olayı dile getirmekte yarar görüyorum.

Benderlioğlu ile, Ankara Belediyesi Başkanı iken, oldukça sıkı işbirliği yapmıştık. Milli Eğitim Bakanı olduktan sonra ara sıra buluşuyorduk. Bunlardan birinde, odasında bulunan bir kişiye beni "Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı" diye tanıttı. Adam, hal-hatır sormadan, saldırıya geçti ve şöyle dedi :

"Atıf Bey, Siyasal Bilgiler başlangıçta bizim yanımızda idi, şimdi döndü..." Ben Benderlioğlu'na : "Atıf Bey beni tanıttınız ama, beyin kim olduğunu söylemediniz. Onu öğrendikten sonra, yanıtımı vereceğim" dedim. Benderlioğlu, aklımda kaldığına göre, Tekirdağ Milletvekili Dr. X. olduğunu söyledi, ben :

"Biz hiçbir zaman filan partinin yanında, ya da karşısında olmadık. Biz hep Türk ulusunun yanında olduk. Padişahlık döneminde bile iktidarın kulu kölesi olmadık.

Başlangıçta siz halkın yanında görüldünüz ve aynı saflarda yerimizi aldık. Sonradan siz adım-adım halktan uzaklaştınız, biz ise halkın yanındaki yerimizi koruduk. Böylece, bizden ve halktan uzaklaşan siz olmuyor musunuz?" dedim.

Benderlioğlu o zatı uygun biçimde yolcu etti, biz de teknik konuşmamızı sürdürdük.

Bu olay ve benzerleri, iktidar çevrelerinin SBF'yi cezalandırmağa hazırlandıklarını gösteriyordu. Zafer Gazetesinde 5 Şubat 1960 günlü sayının birinci sayfasında, 10 Demokrat Parti Milletvekilinin SBF'yi, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bir Yüksek Okul durumuna getirmek için, hazırladıkları Kanun Tasarısını T.C. Büyük Millet Meclisi Başkanlığına Sundukları haberi yer alıyordu. Bu habere o gün Ankara Radyosu da bültenlerinde yer verdi.

Konuyu, birkaç ay önce Prof. Dr. Ahmet Şükrü Esmer'e Armağan adlı kitapta ele aldım. Yazımın başlığı *Üniversite'nin Kırşehri Siyasal Bilgiler Fakültesi*'dir. (s. 337-342). Kısaca şunları söylemek isterim :

Fakülte Yönetimi, öğretim üye ve yardımcıları, gecikmeden ve gereken ağırlıklılıkla konunun üzerine eğildiler. Bu haber kamuoyunun gündeminde Fakültemizi ön plana çıkardı. Yerli-yabancı çeşitli gazeteler, muhabirlerini göndererek, telefonla, fakültenin bu durum karşısındaki tutumunu, davranışının ne olabileceğini... öğrenmek istediler.

Ben de aynı gün basına yaptığım kısa açıklamada : "T.C. Büyük Millet Meclisinin bu tasarımı Kanunlaştıracağına inanmadığımı" söyledim.

Bu girişimin sakıncalarını ortaya koymak üzere kurulan 5 Komisyon, kısa sürede raporlarını hazırladı.

Basın gereken tepkiyi, ilgiyi gösterdi. Aziz Nesin'in *Üniversite'nin Kırşehri* başlıklı yazısı 10 Şubat 1960'da Akşam Gazetesinde çıktı...

Aracılık etmek isteyenler de türedi. Büyük bir devlet bankasının Genel Müdürü, Adnan Menderes'e gidip şöyle dersek, herşeyin yoluna gireceğini, Dekana, yönetim kurulu üyelerine, gözüne kestirdiği Mülkiyelilere anlatmağa çalıştı :

"Bütün Mülkiye öğrencileri, öğretim üyeleri, mezunlarıyla emrinizdeyiz".

Tutumumuz ve gelişmeler şöyle özetlenebilir :

İktidarın tutumuna karşı, Fakültenin davranışında hiçbir değişiklik olmadı. Aracıların Başbakanı görme önerisine uyulmadı. Yönetim Kurulumuz, Başbakan çağırırsa Dekanın yalnız gitmesini : "SBF topluluğunun düşünce ve davranışında hiçbir değişikliğin olmadığını bildirmesini" kararlaştırdı. Başbakan böyle bir çağrıda bulunmamıştır.

İktidarın tutumunda bir değişiklik olmamakla birlikte, yurt içindeki önemli siyasal gelişmeler, SBF olayını arka plana itmiştir. Gerçekten bu arada basını, muhalefeti susturmak, sindirmek için tahkikat komisyonları kurulmuş, özgürlükleri kısıtlayan önlemler getirilmiştir. Tahkikat Komisyonuna ben de çağırıldım.

Bu hızlı gelişme 28 Nisan İstanbul Üniversitesi, 29 Nisan 1960 Ankara Üniversitesi ve Siyasal Bilgiler Fakültesi olaylarına ve en sonunda 27 Mayıs Devrimine ulaşacaktır.

6 — 29 Nisan 1960 SBF Olayı :

İktidarın basını, muhalefeti sindirme çabalarına, Tahkikat Komisyonlarının girişimlerine ilk büyük tepki 28 Nisan'da, İstanbul Üniversitesinden geldi. Bu olayı anmakla yetiniyorum. 29 Nisan günü Ankara'daki Yüksek Okullar, Üniversite karıştı, kaynaştı. Öğrenciler binalara, derslere girmiyor, slogan atıyor, gösteri yapıyor... Biz Rektörlükte, Yönetim Kurulu toplantısındaız. Telefon durmadan çalıyor. Hepimizin Fakültelerinde birşeyler olduğu haber veriliyor. Toplantıyı keserek, Fakültelerimizin başına gitmeye karar verdik ve dağıldık.

Fakülteme döndüğümde bizde aşırı bir birikmenin olmadığını gördüm. Öğrenciler ve halk daha çok komşu Hukuk Fakültesinin bahçesinde ve de çevresinde toplanmışlardı. Biz öğretim üye ve yardımcıları, Yönetim Kurulu üyeleri ile durumu değerlendirmeye çalışırken şu haber geldi :

"Güvenlik Kuvvetleri" öğrencileri Fakülte binasına sokmuş, koridorlarda, sınıflarda, salonlarda kovalamaca başlamış".

Hukuk Fakültesinin pencerelerinden atlayanlar, düşenler oluyor; biriken halk, bizim öğrenciler bunlara yardıma çalışıyordu. Tıp Fakültesinin gönderdiği ambulans aralıksız çalışıyor, bunları hastaneye taşıyordu. Ambulansla gidenlerin ölü, baygın, ağır, ya da hafif yaralı mı olduğu bilinmiyordu. Ambulansın (belki de ambulansların) sık sık gelip gitmesi gerginliği büsbütün artırdı. Gösterilerin ağırlığı da bizim Fakültenin çevresine kaydı.

Öğrencilerimiz Hukuk Fakültesinin başına gelenleri gördükten sonra, binaya girmemekte direndiler. Güvenlik kuvvetleri Fakülteyi ve çevresini sarmıştı. Çemberi yarıp çıkmak da kolay olmuyordu. (Bir parantez açayım : bir arkadaşımız, 28 Nisan olayları nedeniyle, eski hocamız, İstanbul Üniversitesi Rektörü Sıddık Sami Onar'a çekmek istediğimiz telgrafı Cebeci postanesine götürmeyi başarmıştır).

Öğrenciler İtfaiye arabalarını devirdiler, hortumları kestiler, bina içinde, sıralardan sandalyelerden yararlanarak barikatlar kurdular... Bu durum birkaç saat sürdü. Akşama doğru, Fakülte giriş kapısında, yüzleri Fakülteye dönük, ayakta, piyade tüfekleriyle ateşe hazır 20 kadar asker görüldü. Biz durumu balkondan izliyoruz. Bir Subayın emri ile (sonradan bunun Şıkıyönetim Komutanı General Namık Argüç olduğunu öğrendik) yayılım ateşi başladı. Önce çatının altına doğru ateş edildiği anlaşılıyordu. Ateş emri verenin, eli ile işaret ederek ateş alanını aşağıya kaydırıldığını gördük ve hemen balkona yattık. Sürünerek, içeriye girip çıkıyor, bundan sonra neler ola-

bileceğini anlamaya çalışıyorduk. Bu arada, yerde uzanan bir Harbiye öğrencisinin telefonla, olup bitenleri bir yere duyurmağa çalıştığı dikkatimi çekti.

Öğrenciler içeriye kaçıştı, öğretim üye ve yardımcılarının pek çoğu Dekanlığa doldu. Hukuk Fakültesinin başına gelenlere biz de uğramağa başlamıştık.

Ben koşarak, Cebeci caddesinin kavşağına ulaştım. Orada Ankara Valisi, Emniyet Genel Müdürü, Sıkıyönetim Komutanı, daha başka görevliler, yetkililerle karşılaştım, Sıkıyönetim Komutanı Namık Argüç'e "İstedığınız oldu. Öğrencilerle güvenlik kuvvetleri oradan oraya koşturuyorlar. Kan gövdeyi götürebilir. Bu durumda en uygun olan, Güvenlik Kuvvetlerini binanın dışına çıkarmaktır. Ben öğrencileri, herhangi bir olaya neden olmadan, binadan çıkarıp evlerine, yerlerine göndermeye söz veriyorum." dedim.

Argüç Paşa "Binadan çıkarken, ya da yollarda uygunsuz hareketlerde bulunurlarsa" dedi. Ben "kesinlikle bu olmayacaktır, çıkacak olaylardan ben sorumluyum" dedim.

Namık Paşa'nın bu pazarlığa aklı yattı. Ankara Emniyet Müdürü, bir Binbaşı Emniyet Kuvvetlerini binadan çıkarma işini üstlenmeye hazırды.

Ankara Valisi, pişmiş aşı soğuk su katarcasına :

"Paşam, Paşam, önce ele başları versinler, sonra binayı boşaltalım" demez mi?

Ben Valiye dönerek :

"Benim size vereceğim ele başı niteliğinde kimse yoktur. Eğer onların başında ben geliyorsam, önce beni tutuklar, götürürsünüz, sonra da yöntemlerinizi uygulayarak, öteki ele başları bulursunuz" dedim.

Namık Paşa sağ duyusunu kullandı, koluma girdi, onlardan 5-6 metre uzakta pazarlığı yineledik ve hemen Ankara Emniyet Müdürü ve birkaç subayla içeriye koştuk; çok kısa bir sürede Emniyet kuvvetleri dışarıya çıkarıldı, öğrenciler, öğretim üyeleri birer-ikişer binadan ayrıldı. Böylece Hukuk Fakültesinin başına gelenler, bir ölçüde bizim de başımıza gelmemiş oldu.

Ben bir Tıp Fakültesi öğretim üyesinin arabasıyla hastaneleri dolaştım, yaralıları ziyaret ettim. Ayakta tedavi görenler, hatta yatırılanlar, fişlere geçirilmek korkusu ile, kimliklerinin yazılmasını istememişler. Hastane görevlileri de buna gerek duymadan, ellerinden geleni yapmış. Bu nedenle ziyaretimiz, büyük ölçüde anonim kaldı.

Cebeci Caddesi uzun süre araba trafiğine kapatıldı. Olayı duyan, binlerle belki onbinlerle Ankara'lı kadın-erkek, büyük-küçük, çoluk-çocuk... Kurtuluş'la Dikimevi arasında, tam anlamıyla sessiz diyebileceğimiz, yürüyüş yaptılar, gidip geldiler.

29 Nisanı izleyen günlerde; binanın cephesindeki, kurşunlamadan ötürü kırılan camları, çerçeveleri, binanın içindeki kurşunlanan yerleri, kan lekelerini görmek için gelenlerin sayısı durmadan artıyordu. Partililer, parlamenterler, dostlar... Dekanlığa kadar gelip geçmiş olsun dileğinde bulunuyorlardı. Ankara'ya kısa bir süre için uğrayanlar da olay yerine geliyor, ağızdan bilgi topluyordu. Bunların çarpıcı özelliği, gördüklerini, duyduklarını yurdun dört bucağına yaymak olmuştur.

Namık Paşa 30 Nisan sabahı, hiç o değilden Fakülteye uğradı. Kendisini ve yanındakileri Dekanlık odasına aldık, çay, kahve ikram ettik. Ben birgün önce olup bitenlere değinmemek için çaba gösteriyordum. Sıkıyönetim Komutanının bir yerde 3-5 dakikadan fazla kalamıyacağını düşünerek: "Paşam siz Kore'ye gitmişsiniz, değil mi?" dedim. Paşa Kore'de olup bitenleri anlatmağa başladı.

Birkaç dakika geçmeden, bir subay içeriye girdi ve Paşaya, Gazi Eğitim Enstitüsü yöresinde Güvenlik Kuvvetleri ile öğrencilerin çatıştığı haberini verdi. Paşa da ayrılmış gitti.

İktidarı kuşatan bunalım çemberi durmadan yoğunlaşıyor ve kırılmaz boyutlara ulaşıyordu. 19 Mayıs gecesi Menderes'le aramızda şöyle bir telefon konuşması oldu :

"Fehmi Bey Fakülte binasındaki kurşunlamadan zarar gören yerleri tamir ettirmek istemiyor musunuz?" Ben,

"Sıkıyönetime yazdım... birkaç gün önce geldiler, zarar tesbit edildi, zabıt tutuldu, ödenek bekliyoruz; gelince tamir işi yapılacaktır",

Neyi tesbit ettiriyorsunuz? Bu mülkiye için şeref midir?" Ben,

"Evet şereftir".

"Şereftir", "şerefsizliktir" sözleri birkaç kez yinelendi. Sonunda ben "Adnan Bey, bırakalım, tarih hükmünü versin", dedim ve karşılıklı iyi geceler dileği ile telefon kapatıldı.

7 — Birkaç Öğüt :

Bu türlü konuşmalar genellikle Öğüt'le biter. "Ben bu sakalı de-girmende ağartmadım. Ben neler gördüm, kimlerle karşılaştım..."

gibi sözler çağın gerilerinde kalmıştır. Yine de geleneğe bir ölçüde uymayı deneyeceğim.

Konuşmamın başlarında, 3 yıl Köy öğretmenliği yaptığımı, bugün de köy konularına karşı olan ilgimin sürüp gittiğini söyledim. Geçen hafta, Kula'ya gittim, öğretmenlerin düzenlediği *Başöğretmen Atatürk* törenlerine katıldım. İzmir'e de uğradım ve yarımüzyıl öncesinin gözağrısı olan bir öğrencimi evinde ziyaret ettim. Yukarıda Mustafa Keçeli için söylediklerimi bu öğrencim için de söyleyebilirim.

Bu ülkenin insanları Ankara'da, İstanbul'da oturmakla, fildişi kuleler içinde kalmakla sevilemez, tanınmaz. Köylünün, halkın bilinçlenmesi için çaba göstermek hepimizin görevidir; bunda başarı sağlamak için bir süre halkın, özellikle, köylünün yanında, yakınında olmak gerekir.

Bilinçlenmeyi, kısaca "*aklını kullanmayı öğrenmek*" biçiminde tanımlayabiliriz. Bizler düzenli kafalara sahip olursak, halka da aklını kullanmayı, düzenli kafaya sahip olmayı aşılabilir, öğretebiliriz. Düzenli Kafa'ya sahip olanlar, doğmalara değil, bilimin verilerine inanır ve dayanırlar. Kendilerinin ve başkalarının yanlıgılarından ders alırlar, her türlü inancı hoşgörüle karşılamayı bilirler. Yaratıcılığa giden yolun, düzenli kafaya sahip olmaktan geçtiğini de unutmamak gerekir.

Düzenli kafaya sahip olmayanların, devrimleri yozlaştırmadaki rolünü ve etkisini son 30 yılın olayları açık-seçik olarak göstermiştir.

İleri dediğimiz ülkeler düzenli kafalara kavuşmak yoluna, Rönesans, Reform, Rasyonalizm... gibi akımlarla, 500 yıl önce girmeye başladı. Bizim ise Atatürk'le bu yola girdiğimizi söylemek abartma sayılmaz. Bu nedenle, lâiklik başta olmak üzere, Atatürk Devrimi bir fidana, Batı'nın konumu ise ulu bir çınar ağacına benzetilebilir. Çok güçlü bir boksör ya da pehlivan ulu bir çınar ağacına, keskin balta ile, bütün gücüyle vursa, ancak bir yonga koparabilir. Bizim fidanımız ise, oradan geçen bir keçinin dişini takmasıyla kuruyabilir.

Öyle ise fidanı dikenli tellerle, gereken her araç ve gereçten yararlanarak, korumak, beslemek, güçlendirmek hepimizin görevi oluyor.

Ben iyimsерim. Ancak 10 yılda varacağımız yere, türlü engellemeler yüzünden 15 yılda varmak yerine, bu süreyi sekize, beşe indirmek zorunluğuş ile karşı karşıya bulunuyoruz. Çünkü yetişmek istediğimiz toplumlar, ülkeler durup bizi beklemiyorlar.